

Czy da się zrozumieć to, co wydaje się niezrozumiałe? Traktat Miszny *Ukcin* (*Szypułki*)¹

Streszczenie: Produkty spożywcze składają się z części jadalnej oraz z tego, czego się nie je. Tymi ostatnimi zajmuje się traktat *Ukcin* (*Szypułki*), uważany za jeden z najbardziej niezrozumiałych tekstów Miszny. Omawia prawa dotyczące powodowania nieczystości przez pożywienie podatne na nieczystość rytualną, zajmuje się głównie różnymi, niejadalnymi elementami owoców i warzyw. Określa, które z nich są podatne na nieczystość, przekazują nieczystość, a które łączą się z jadalnymi częściami, tworząc wielkość jajka, czyli minimalną ilość pożywienia wystarczającą do przekazywania nieczystości. Celem artykułu jest przybliżenie polskiemu czytelnikowi tematyki tego traktatu.

Słowa kluczowe: judaizm rabiniczny, nieczystość rytualna, *Ukcin*, Miszna

Is It Possible to Understand That Which Seems Incomprehensible? The Mishnah Tractate *Uktzin* (Stalks)

Abstract: Food products consist of an edible part and a part that is not eaten. The latter is the subject of the tractate *Uktzin* ("Stalks"), regarded as one of the most obscure texts of the Mishnah. It discusses the laws governing the transmission of ritual impurity by food susceptible to impurity, focusing primarily on various inedible elements of fruits and vegetables. The tractate defines which of these parts are susceptible to impurity, which convey impurity, and which combine with the edible portions to constitute the size of an egg – the minimum amount of food required to transmit impurity. The purpose of this article is to introduce Polish readers to the content and significance of this tractate.

Keywords: rabbinic Judaism, ritual impurity, *Uktzin*, Mishnah

¹ Niniejsze studium jest częścią projektu badawczego finansowanego w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki w latach 2025-2028, nr projektu NPRH/U22/SP/0058/2024/14.

Wprowadzenie

Jeden z najbardziej niezrozumiałych tekstów Miszny stanowi traktat *Ukcin* (*Szypułki*). Problemy ze zrozumieniem i wyjaśnieniem zagadnień, które porusza, istniały już w formie przekazu ustnego, a następnie w czasach jego redakcji. Tematyka traktatu była trudna do zrozumienia zarówno w czasach Miszny jak i Gemary, o czym świadczą dyskusje uczonych talmudycznych. Nazwa traktatu *Ukcim* (*Ukcim*) to liczba mnoga od terminu hebrajskiego *ukac* lub *okec* oznaczającego najczęściej ‘część owocu, dzięki której trzyma się na gałęzi’ (Even-Shoshan, 1984, 536); według Jastrowa, 1982, to ‘ogonek’ (s. 1107), ale też ‘cierń’, ‘kolec’, ‘koniuszek’, ‘szypułka’, ‘łodyżka’, ‘szpikulec’ (s. 1057).

Traktat wyjaśnia prawa dotyczące powodowania nieczystości przez pożywienie podatne na nieczystość rytualną, zajmuje się głównie różnymi, niejadalnymi elementami owoców i warzyw. Określa, które z nich są podatne na nieczystość, przekazują nieczystość, a które łączą się z jadalnymi częściami, tworząc wielkość jajka, czyli minimalną ilość pożywienia wystarczającą do przekazywania nieczystości.

Produkty spożywcze składają się z części jadalnej oraz z tego, czego się nie je. Traktat *Ukcim* (lub z końcówką aramejską *Ukcin*) zajmuje się tymi ostatnimi. Pomimo, że stanowią części niejadalne, to pełnią określone funkcje i z tego względu dzieli się je na dwie kategorie:

- a) potrzebne produktom do ich utrzymania, np. na drzewie lub do chwytania podczas konsumpcji, nazywane *jad* – dosł. ‘rączka’, czyli ‘uchwyt’ lub ‘ogonek’;
- b) ochraniające produkty przed uszkodzeniem, nazywane *szomer* – dosł. ‘strzegący’, czyli ‘ochraniacz’, ‘osłona’.

Traktat *Ukcin* poucza m.in.:

- a) o elementach produktu postrzeganych jako jego integralne części, które powodują nieczystość, gdy produkt zaciągnie nieczystość rytualną i o tych, które nie przejmują nieczystości;
- b) które części łączą się z produktem, tworząc minimalną wielkość jajka, a które nie tworzą tej wielkości.

To właśnie traktat *Ukcin* precyzuje reguły dotyczące nieczystości rytualnej pożywienia, wyjaśniane w traktatach *Tohorot*, *Machszirin* i *Tewul jom*. Ujmuje się je (P. Kehati, 2003, 1; tenże: 1996, 1) w następujący sposób:

1. Każdy produkt spożywczy przeznaczony do ludzkiej konsumpcji jest podatny na rytualną nieczystość; produktu zaś, którego człowiek nie spożywa, nie uważa się za podatnego na rytualną nieczystość, dopóki ktoś nie przeznaczy go do spożywania dla ludzi.
2. Produkty spożywcze stają się podatne na rytualną nieczystość jedynie przez kontakt z następującymi płynami: wodą, rosą, oliwą, winem, mlekiem, krwią i miodem pszczelim.
3. Produkty spożywcze, które rosną na ziemi, nigdy nie są podatne na nieczystość rytualną, dopóki mają kontakt z glebą.

4. Według Majmonidesa nawet najmniejsza ilość pożywienia jest podatna na nieczystość rytualną. Przyjmuje się, że jedynie jadalna wielkość jajka może przekazywać nieczystość jedzeniu lub piciu. Jeśli na przykład ze zdechłym płazem miało kontakt pożywienie, to powoduje jego nieczystość w pierwszym stopniu (*riszon letum'a*), to z kolei, jeśli stanowi minimum wielkości jajka, może przekazać nieczystość przez dotyk innemu pożywieniu, które stanie się nieczyste w drugim stopniu (*szeni letum'a*).

Świadectwo Miszny – wybór fragmentów z traktatu *Ulcin* (Szypułki)

1. Czym są ‘ogonki’ i ‘osłony’?

Analizując prawo dotyczące podatności pożywienia na nieczystość rytualną pierwszy rozdział i połowa drugiego traktatu *Ulcin* wyjaśniają, czym są ‘ogonki’ i ‘osłony’ (1,1-2,4). Pierwsza lekcja traktatu ustala prawa dotyczące ‘ogonka’ i ‘osłony’ oraz innych części produktów rolnych (głównie owoców lub warzyw), która nie stanowią ani ‘ogonka’, ani ‘osłony’:

„Cokolwiek stanowi ogonek², a nie osłonę³, to się zanieczyszcza⁴ i powoduje nieczystość⁵, ale się nie łączy⁶. Osłona⁷, jeśli nawet [nie pełni funkcji] ogonka⁸, to i tak się zanieczyszcza⁹ i powoduje nieczystość¹⁰, i łączy się¹¹. Jeśli¹² nie jest osłoną ani ogonkiem, to się nie zanieczyszcza ani nie powoduje nieczystości¹³” (1,1).

Druga lekcja pierwszego rozdziału zajmuje się osłoną, która się zanieczyszcza, powoduje nieczystość i łączy się tworząc wielkość jajka sprawiającą nieczystość innych produktów spożywczych, o czym pouczała już poprzednia lekcja:

² Hebr. *jad* oznacza tu niejadalną część owocu, za którą trzyma się podczas konsumpcji, por. Jastrow, 1982, s. 563, 1107, 1057.

³ Nie pełni funkcji zabezpieczającej produkt przed uszkodzeniem. Hebr. *szomer* według Jastrowa, 1982, s. 1537, to osłona gwarantująca roślinie przetrwanie.

⁴ Od jadalnej części owocu, która zaciągnęła nieczystość rytualną.

⁵ Jeśli ogonek zaciągnął nieczystość, to powoduje nieczystość rytualną, jadalnej części owocu.

⁶ Nie łączy się z jadalną częścią owocu, żeby utworzyć wielkość jajka, która powoduje nieczystość innych produktów spożywczych, por. Toh 2,1. Skróty nazw traktatów talmudycznych za: Marcinkowski, 2013, s. 17-18.

⁷ Cokolwiek stanowi osłonę produktu, np. skórka owocu.

⁸ Nie służy do trzymania.

⁹ Od jadalnej części owocu, która zaciągnęła nieczystość.

¹⁰ Upřednio zanieczyszczona powoduje nieczystość jadalnej części produktu.

¹¹ Jako integralna część owocu łączy się z jego jadalną częścią, tworząc wielkość jajka, która powoduje nieczystość innych produktów spożywczych.

¹² Jeśli cokolwiek jest przyłączone do owocu, ale nie jest ani osłoną, ani ogonkiem.

¹³ Jest sprawą oczywistą, że się także nie łączy w celu utworzenia wielkości jajka powodującej nieczystość innych produktów spożywczych, por. Ulc 1,4.

„Korzenie czosnku, cebul i porów, gdy są wilgotne¹⁴, oraz ich górna część¹⁵, bez różnicy wilgotna czy sucha¹⁶ i kielek, który jest umiejscowiony obok jadalnej części¹⁷, korzenie sałaty¹⁸, długiej rzodkwi¹⁹ i okrągłej rzodkwi²⁰ - to są słowa rabiego Meira. Rabi Jehuda mówi: Duże korzenie²¹ rzodkwi łączą się²², ale włókniste korzenie się nie łączą²³. Korzenie mięty²⁴ i ruty²⁵, dzikie zioła²⁶ i zioła ogrodowe, które zostały wyrwane w celu posadzenia, i szkielet kłosa i jego plewy - rabi Elazar²⁷ mówi: Także narośl podobna do pajęczyny²⁸ - te²⁹ zanieczyszczają, powodują nieczystość i łączą się” (1,2).

Poniższa lekcja przytacza przykłady stosowania reguły podanej w pierwszej lekcji: ‘Cokolwiek stanowi ogonek, a nie osłonę, to się zanieczyszcza, powoduje nieczystość, ale się nie łączy’:

„Te się zanieczyszczają i powodują nieczystość, ale się nie łączą³⁰: korzenia czosnku, cebul i porów, gdy są suche³¹ i kielek, który nie jest umiejscowiony obok jadalnej części³², gałązka winorośli³³ [długości jednej miary] *tefach*³⁴ z każdej strony³⁵, łodyga³⁶ kiści winogron dowolnej [długości]³⁷, pęd ogołoconej kiści winogron³⁸, gałąź palmy daktylowej w kształcie miotły³⁹

¹⁴ Gdy korzenie są wilgotne, roślina nie jest stara.

¹⁵ Hebr. *pitma* według Jastrowa, 1982, s. 1161, to wypukłość owocu lub warzywa przypominająca tłuczek umieszczony w mózdzierzu. Według innych komentarzy to górna kwitnąca część owocu.

¹⁶ Nawet jeśli jest stara.

¹⁷ Gdy są stare, każde z trzech wymienionych wyżej warzyw tworzy centralny pień zawierający nasiona.

¹⁸ Hebr. *chazarim*, l. poj. *chazeret*, por. Pes 2,6; Kil 1,2; por. także, Jastrow, 1982, s. 447.

¹⁹ Hebr. *cenon*, por. Jastrow, 1982, s. 1290; por. także, Szab 2,2; Kil 15,9; Machsz 4,6. Niektórzy widzą tu ‘chrzan’, por. wyjaśnienia Kehatiego, 2003, do tej lekcji.

²⁰ Hebr. *nafos* lub *nafus* to według Jastrowa, 1982, s. 922 rodzaj rzodkwi przypominającej rzepę. Podobnie Danby, 2016, s. 785; Kehati, 2003, Ukc 1,2. Według Cohen Sh., 2022, III 959, mowa tu o rzepie.

²¹ Stanowiące osłonę.

²² Łączą się zresztą warzywa tworząc wielkość jajka.

²³ Włókniste korzenie, które wystają z warzywa, nie łączą się z nim i nie tworzą wielkości jajka.

²⁴ W tekście Miszny *mitna*. Według innej i poprawnej wersji *mint*a, por. także, Albeck, 2008, VI 493.

²⁵ Krzewu kwitnącego na żółto.

²⁶ Por. Ukc 3,2.

²⁷ Według innej wersji Miszny ‘Eliezer’.

²⁸ Okrywająca korzenie warzyw.

²⁹ Wszystkie wyżej wymienione postrzega się jako ‘osłony’, dlatego zanieczyszczają, powodują nieczystość i łączą się tworząc wielkość jajka (*sziur beica*), por. Toh 1,2.

³⁰ Ponieważ stanowią ogonek ani osłonę.

³¹ Nie utrzymują już wilgotności roślinnej, ale służą do trzymania warzyw.

³² Co wyjaśniono w poprzedniej lekcji.

³³ Hebr. *parkil*, por. Jastrow, 1982, s. 1229.

³⁴ *Tefach* – jednostka długości równa szerokości dłoni (czterech złożonych palców), 1/6 łokcia, por. tabelę *Ważniejsze monety, wagi i miary*, Marcinkowski, 2013, s. 324.

³⁵ Od wiszącej na niej kiści winogron.

³⁶ Na której wisi kiść winogron.

³⁷ Nawet bardzo długa.

³⁸ Która stanowi ogonek.

³⁹ Hebr. *machbed* (także *mechabed* lub *mechabedet*), Jastrow, 1982, s. 780-781 tłumaczy jako ‘miotła’, ale też gałąź palmy daktylowej w kształcie wachlarza, służąca za miotłę.

[do] czterech [miar] *tefach*⁴⁰, źdźbło kłosa [do] trzech [miar] *tefach* i łodyga czegokolwiek, co zostało skoszone [do] trzech [miar] *tefach*, a te, których zwykle się nie kosi⁴¹, ich łodygi i korzenie dowolnej [wielkości]⁴², i plewy⁴³ kłosów – te się zanieczyszczają i nie powodują nieczystość, ale się nie łączą⁴⁴” (1,3).

Ta lekcja przytacza przykłady stosowania reguły podanej w pierwszej lekcji: ‘Jeśli nie jest ani osłoną, ani ogonkiem, to się nie zanieczyszcza ani nie powoduje nieczystości’. Jeśli nie powoduje nieczystości, to także nie może się łączyć w celu spowodowania nieczystości. Co zauważa ta lekcja, a co było przedmiotem komentarza do lekcji pierwszej:

„Te się nie zanieczyszczają, nie powodują nieczystości ani się nie łączą⁴⁵: korzenie główki kapusty⁴⁶, pędy buraków⁴⁷ i rzepy⁴⁸, i wszystko co zwykle się odcina⁴⁹, a zostało wyrwane z korzeniami⁵⁰. Rabi Jose uznaje je wszystkie za podatne na nieczystość rytualną⁵¹, ale oczyszcza korzenie główki kapusty i rzepy⁵²” (1,4).

Poniższa lekcja rozważa kolejne przypadki produktów spożywczych, które mogą lub nie mogą być podatne na nieczystość rytualną. Mówi się tu o marynowanych oliwkach lub ogórkach:

„Oliwki marynowane⁵³ z liśćmi⁵⁴ są czyste⁵⁵, ponieważ marynował je tylko ze względu na wygląd⁵⁶. Drobne włoski⁵⁷ na ogórku⁵⁸ i jego kwiaty⁵⁹ są czyste⁶⁰. Rabi Jehuda mówi:

⁴⁰ Nie dłuższa niż cztery miary *tefach*.

⁴¹ Ale się wyrzywa.

⁴² Nawet dłuższe od trzech miar *tefach*.

⁴³ Hebr. *malein* (l. poj. *mela*) – ‘wąsy’, ale też ‘zewewnętrzne plewy ziaren’, por. Jastrow, 1982, s. 793.

⁴⁴ Ponieważ pełnią funkcję ogonka, a nie osłony, por. Toh 1,2.

⁴⁵ Ponieważ nie stanowią ani osłony, ani ogonka, por. Ukc 1,1.

⁴⁶ Która jest rośliną dwuletnią.

⁴⁷ Które rosną na następny rok. Hebr. *teradim* (l. poj. *tarad*), Jastrow, 1982, s. 1696 wyjaśnia jako gatunki buraków.

⁴⁸ Która także jest byliną. Hebr. *lefet*, Jastrow, 1982, s. 716.

⁴⁹ Podczas gdy korzenie pozostają w ziemi.

⁵⁰ Ich korzenie się nie zanieczyszczają, nie powodują nieczystości ani się nie łączą, ponieważ nie stanowią ani osłony, ani ogonka.

⁵¹ Zdaniem rabiego Jose te korzenie pełnią funkcję ogonków, dlatego uznaje się je za podatne na nieczystość rytualną.

⁵² Gdyż nie uważa ich za ogonki.

⁵³ W occie winnym lub winie.

⁵⁴ Które zwykle są podatne na nieczystość.

⁵⁵ Oliwki marynowane z liśćmi nie są podatne na nieczystość rytualną, ponieważ liście nie pełnią tu ani funkcji ‘ogonka’, ani ‘osłony’, nawet jeśli oliwki byłyby podatne na nieczystość, to nie obejmuje to liści.

⁵⁶ Mowa tu o liściach, które nie były marynowane do jedzenia ani nie pełniły funkcji ‘ogonka’ lub ‘osłony’, a zostały dodane jedynie ze względu na wygląd, por. Tew Jom 3,1.

⁵⁷ Które rosną na ogórku.

⁵⁸ Hebr. *kiszu*, por. Jastrow, 1982, s. 1370; podobnie też *kiszu*, Jastrow, 1982, s. 1429.

⁵⁹ Hebrajskie *nec*, por. Jastrow, 1982, s. 927.

⁶⁰ Nie są podatne na nieczystość, gdyż nie pełnią funkcji ani ‘ogonka’, ani ‘osłony’.

Dopóki to⁶¹ leży przed handlarzem⁶², jest podatne na nieczystość⁶³” (2,1).

Następna lekcja na rozważa przypadki nieczystości rytualnej pestek owoców: „Wszystkie pestki owoców zanieczyszczają się⁶⁴, powodują nieczystość⁶⁵, ale się nie łączą⁶⁶. Pestka świeżego daktyla, nawet jeśli jest oddzielona⁶⁷, łączy się⁶⁸. [Pestka] suszonego [daktyla] się nie łączy⁶⁹. Jednak błona otaczająca pestkę suszonego [daktyla] łączy się⁷⁰, a błona otaczająca pestkę świeżego daktyla się nie łączy⁷¹. Jeśli pestka jest oddzielona częściowo⁷², to [tylko jej kawałek] najbliższej jadalnej części⁷³ łączy się⁷⁴. Jeśli na kości jest mięso, to [kawałek]⁷⁵ najbliższej jadalnej części⁷⁶ łączy się⁷⁷. Jeśli [mięso] przykrywa tylko jedną stronę [kości]⁷⁸ – rabi Jiszael mówi: Postrzega się je⁷⁹, jakby to był pierścień otaczający [kość]⁸⁰. Mędrcy zaś mówią: To⁸¹, co jest blisko jadalnej części, łączy się, jak to jest w przypadku cząbru, hyzopu i tymianku⁸²” (2,2).

⁶¹ W tekście oryginalnym *hi* – dosł. ‘ona’, co odnosi się do ogórka, hebr. *kiszut* jest rodzaju żeńskiego.

⁶² Dopóki to leży przed handlarzem, który chce to sprzedać, jest podatne na nieczystość.

⁶³ W tym przypadku podatność na nieczystość rytualną obejmuje także włoski i kwiaty ogórka. Jeśli skalaniu uległyby tylko te ostatnie, to spowodowałyby nieczystość ogórka. Według jednych komentarzy wystarczającym powodem ku temu jest fakt, że handlarz musi dbać o ich dobry wygląd, a według innych ma chronić je przed zabrudzeniem przez klientów, a to oznacza, że pełnią funkcję ‘osłony’.

⁶⁴ Gdy owoc stanie się nieczysty rytualnie.

⁶⁵ Nieczysta rytualnie pestka powoduje nieczystość owocu.

⁶⁶ Pestki nie łączą się z resztą owocu, żeby utworzyć wielkość jajka powodującą nieczystość rytualną. Pestki uważa się raczej jako ‘ogonek’, a nie jako ‘osłonę’, por. Ukc 1,1.

⁶⁷ Częściowo.

⁶⁸ Pestka świeżego daktyla łączy się z resztą owocu, tworząc wielkość jajka, ponieważ stanowi ‘osłonę’, jeśli zostanie wyjęta, to daktyl ulega zepsuciu. Por. Tew Jom 3,6.

⁶⁹ Pestka suszonego daktyla nie łączy się, żeby utworzyć wielkość jajka, ponieważ suchy owoc nie jest chroniony przez pestkę.

⁷⁰ Łączy się z owocem, tworząc wielkość jajka, ponieważ błonę wokół pestki daktyla postrzega się jako część miąższu, która stanowi ‘osłonę’.

⁷¹ Nie łączy się z resztą owocu, żeby utworzyć wielkość jajka, gdyż w tym przypadku to pestka, a nie błona wokół niej pełni funkcję ‘osłony’.

⁷² Wystaje z pozostałej części na wpół zjedzonego świeżego owocu daktyla.

⁷³ Postrzega się jako ‘osłonę’.

⁷⁴ Łączy się z owocem, żeby utworzyć wielkość jajka powodującą nieczystość rytualną.

⁷⁵ Kawałek kości.

⁷⁶ Która nie wystaje, gdyż uznana byłaby za ‘ogonek’.

⁷⁷ Gdyż postrzegany jest jako ‘osłona’.

⁷⁸ Nie otacza całej kości.

⁷⁹ Mięso na kości, por. Kel 1,5.

⁸⁰ Gdyby pociąć to mięso na cienkie kawałki, które otoczyłyby kość jak pierścień. Wtedy się łączy.

⁸¹ Tylko to.

⁸² Który mają cienkie łodyżki z jadalną tylko jedną stroną. Dlatego to, co jest bliżej jadalnej części, łączy się.

2. Jak oddziałują na siebie oddzielone części produktów żywnościowych?

To zagadnienie omawia szczegółowo Ukc 2,5-6. Poniższa lekcja w kontekście podatności na nieczystość rytualną rozważa przypadki produktów częściowo posiekanych lub obłupionych:

„Jeśli ktoś sieka⁸³, żeby ugotować, to nawet jeśli nie pokroił na kawałki [wszystkiego]⁸⁴, nie [uważa się tego za] połączone⁸⁵. Jeśli⁸⁶ w celu zamarynowania lub rozgotowania⁸⁷ albo postawienia na stole⁸⁸, to uważa się za połączone⁸⁹. Jeśli zaczął⁹⁰ dzielić na kawałki⁹¹, to żywność, od której zaczął dzielenie⁹², nie⁹³ jest [postrzegana jako] połączona⁹⁴. Orzechy, które były ze sobą złączone⁹⁵ albo cebule powiązane razem, te [uważa się za] połączone⁹⁶. Jeśli zaczął obłupywać⁹⁷ orzechy albo obierać⁹⁸ cebule, to nie [uważa się ich za] połączone⁹⁹. [Łupiny] orzechów i migdałów uważa się za połączone¹⁰⁰, dopóki nie zostaną [całkowicie] zmiażdżone” (2,5).

Poniższa lekcja w kontekście podatności na nieczystość rytualną zajmuje się skorupką jajka, kością ze szpikiem kostnym, podzielonym częściowo owocem granatu,

⁸³ Cebule, mięso lub inne produkty żywnościowe.

⁸⁴ Kawałki częściowo są wciąż połączone.

⁸⁵ Jeśli jeden kawałek dotknął czegoś nieczystego, to inne pozostają czyste, gdyż nikomu nie zależy na tym, żeby były połączone i uważa się je jako oddzielone.

⁸⁶ Jeśli ktoś pokroił produkty na kawałki w celu ich zamarynowania.

⁸⁷ Hebr. *liszlok* Jastrow, 1982, s. 1588 tłumaczy jako ‘podzielić’, ‘wygładzić’, ‘dokładnie zagotować’, ‘rozgotować na miazgę’, ‘kipieć’, ‘wrzeć’, a w kontekście jajka ‘ugotować na twardo’, por. Ukc 2,6. Ten sam rdzeń hebrajski w kontekście ślubującego, że nie będzie jadł gotowanego Ned 6,1 tłumaczy jako ‘duszone’ lub ‘parzone’. Por. także Maas 4,1; Naz 6,9; Albeck, 2008, III 497.

⁸⁸ Dla gości, żeby brali po kawałku.

⁸⁹ Ponieważ intencją przygotowującego było pozostawienie kawałków połączonych podczas marynowania, gotowania lub zanim goście je rozdziela.

⁹⁰ Jeden z jedzących, por. Albeck, 2008, tamże.

⁹¹ Wszystko.

⁹² Nawet te kawałki, które nie zostały jeszcze oddzielone spośród tych, które zaczął dzielić.

⁹³ Niektóre wersje Miszny opuszczają ‘nie’.

⁹⁴ Jednak te kawałki, których nie zaczął jeszcze rozdzielać, uważa się za połączone. Może tu być mowa o kawałkach różnych produktów żywnościowych. Wówczas te, które zaczął rozdzielać, uważa się za oddzielone, a inne za połączone.

⁹⁵ Na przykład złączone łądygami lub związane.

⁹⁶ W kontekście podatności na nieczystość rytualną.

⁹⁷ Zdejmować zewnętrzną, na przykład zgniałą łupinę z orzechów, które były połączone.

⁹⁸ Zdejmować zewnętrzną, na przykład zepsutą łupinę cebuli. Mowa tu o związanych orzechach lub gromadce cebuli.

⁹⁹ Nieczystość jednego orzecha lub jednej cebuli nie powoduje nieczystości rytualnej pozostałych.

¹⁰⁰ Mowa tu u pękniętych łupinach, które wciąż są połączone z orzechami lub migdałami. Uważa się nadal jako ‘osłony’.

poszewką używaną do prania odzieży oraz ubraniem zszytym nicią z innego materiału, co stanowi *kilajim*¹⁰¹:

„[Skorupkę] jajka ugotowanego¹⁰² na miękko [uważa się za połączoną]¹⁰³, dopóki się nie obtłucze¹⁰⁴. [Skorupkę] jajka ugotowanego na twardo [uważa się za połączoną]¹⁰⁵, dopóki się [jej całkowicie] nie obtłucze¹⁰⁶. Kość ze szpikiem kostnym [uważa się za połączoną]¹⁰⁷, dopóki [się jej całkowicie] nie roztraska¹⁰⁸. Granat¹⁰⁹, który został rozłupany¹¹⁰, [uważa się za] połączony¹¹¹, dopóki nie uderzy się go kijem¹¹². Podobnie też poszewka prania¹¹³ i ubranie, które jest szyte *kilajim*¹¹⁴, [uważa się za połączone]¹¹⁵, dopóki ktoś nie zacznie pruć¹¹⁶” (2,6).

3. Które zwykle niejadalne elementy warzyw łączą się z ich jadalnymi częściami tworząc wielkość jajka powodującą nieczystość innych produktów spożywczych?

To zagadnienie omawia Ukc 2,7-8. Poniższa lekcja rozważa nieczystość rytualną warzyw, a w szczególności kapusty i sałaty:

„Liście warzyw: zielone łączą się¹¹⁷, a białe się nie łączą¹¹⁸. Rabi Elazar bar Cadok mówi:

¹⁰¹ *Kilajim* – zakaz mieszania dwóch gatunków roślin, zwierząt lub odzieży. Także nazwa traktatu Miszny zajmującego się tym zagadnieniem.

¹⁰² Hebr. *beica megulgelet* – dosłownie ‘jajko obracane’ w popiele, upieczone na miękko.

¹⁰³ Z jadalną częścią jajka.

¹⁰⁴ Hebr. *ad szejagus* – dosł. ‘dopóki się nie potłucze’, ‘nie połamie’. Niektórzy odnoszą to wyrażenie do gotowania jajka w garnku i mieszania w nim łychą (*megisa bekedera*) w celu wydobycia jajka i obtłupienia skorupki, a nawet tylko zrobienia dziurki w skorupce z zamiarem wypicia jajka; od momentu zamieszania jajko postrzegane jest jako pożywienie w garnku, skorupka traci funkcję ‘osłony’ czy ‘ogonka’ i nie uważa się jej już za połączoną z jadalną częścią jajka, por. Machsz 5,11. Według innego wariantu tekstu *ad szejagus* – dosł. ‘aż się obtłupi’.

¹⁰⁵ Z jadalną częścią jajka.

¹⁰⁶ Przed całkowitym rozgnieceniem, a tylko częściowo uszkodzoną skorupkę jajka uważa się za jego ‘osłonę’. Rozgnieciona całkowicie skorupka jajka nie stanowi ani ‘osłony’, ani ‘ogonka’.

¹⁰⁷ Nawet złamaną kość uważa się za połączoną z jej szpikiem kostnym.

¹⁰⁸ Wtedy uważa się, że nie jest połączona ze szpikiem kostnym.

¹⁰⁹ Owoc granatu.

¹¹⁰ W celu wydobycia z niego ziarenek.

¹¹¹ Uważa się za połączony z ziarenkami.

¹¹² Co spowoduje wypadnięcie ziarenek. Nawet gdyby jakieś ziarenka po uderzeniu nie wypadły, to i tak nie postrzega się ich jako połączonych, gdyż nie uważa się, że znajdują się w naczyniu.

¹¹³ Hebr. *szal hakowsin* – dosł. ‘poszewka praczy’. Mowa tu o poszewce, w którą wkładano pranie, żeby się nie zagubiło albo nie pomieszało z praniem kogoś innego.

¹¹⁴ Jeśli dwa ubrania lub dwie jego części zostały zszyte nicią z innego materiału, co łamie zakaz *kilajim*, i ktoś próbuje to rozpruć.

¹¹⁵ Wtedy nie uważa się za ‘ogonek’, który łączy się z ubraniem, por. Par 12,9.

¹¹⁶ Jeśli tylko rozpocznie czynność prucia, nie uznaje się już powyższego połączenia, por. poprzednią lekcję.

¹¹⁷ Zielone liście warzyw łączą się z nimi, tworząc wielkość jajka powodującą nieczystość innych produktów spożywczych.

¹¹⁸ Jeśli liście warzyw zbieleły, to nie nadają się do spożycia. Dlatego też nie łączą się, nie są podatne na nieczystość rytualną.

Białe łączą się [w przypadku] kapusty, ponieważ są jadalne¹¹⁹, a [w przypadku] sałaty¹²⁰, ponieważ chronią jadalną część¹²¹” (2,7).

Ta miszna omawia nieczystość rytualną liści i pędów cebuli, pulchnego chleba oraz mięsa młodego i starego zwierzęcia:

„Liście cebul i pędy cebul¹²²: jeśli mają w sobie sok, mierzy się¹²³ je¹²⁴ tak jak są¹²⁵; jeśli¹²⁶ mają puste miejsce¹²⁷, to na nagniąta się to puste miejsce¹²⁸. Pulchny chleb mierzy się¹²⁹ tak, jak jest¹³⁰. Jeśli ma w sobie puste miejsce, to na nagniąta się to puste miejsce¹³¹. Mięso cielęcina, które się powiększyło¹³² albo mięso starego zwierzęcia, które zmalało¹³³, mierzy się takie, jakie są¹³⁴”.

4. Pojemniki na rośliny

Tym zagadnieniem zajmują się lekcje 2,9-10. Warzywa, które dotyczą gruntu, nie przyjmują nieczystości. Ta lekcja rozważa przypadek ogórków posianych w glinianym naczyniu bez otworu na spodzie, które są podatne na nieczystość:

„Jeśli ktoś posiał ogórki¹³⁵ w glinianym naczyniu¹³⁶, a one urosły¹³⁷ i wyszły poza naczynie¹³⁸, to nie uważa się ich za podatne¹³⁹ na nieczystość¹⁴⁰. Rzekł rabi Szimon: Co sprawia¹⁴¹,

¹¹⁹ Białe liście kapusty są jadalne, dlatego łączą się tworząc wielkość jajka powodującą nieczystość rytualną.

¹²⁰ Hebr. *chazarim*, l. poj. *chazeret*, por. Pes 2,6; Kil 1,2; Ukc 1,2. Por. także Jastrow, 1982, s. 447. Kehati, 2003, Ukc 2,7 tłumaczy jako ‘chrzan’.

¹²¹ Nawet jeśli same są niejadalne, to jednak stanowią osłonę części jadalnej.

¹²² Chodzi tu o małe cebule wyrastające z dużych cebul, por. Albeck, 2008, VI 498.

¹²³ Hebr. *misztaarin* – dosł. ‘liczy’, ‘szacuje się’.

¹²⁴ Do wielkości jajka powodującej nieczystość rytualną innych produktów spożywczych.

¹²⁵ Bez rozniatania.

¹²⁶ Nie zawierają soku.

¹²⁷ Hebr. *chalal* – ‘puste miejsce’, ‘ubytek’, ‘wydrążenie’, ‘wglębenie’, por. Jastrow, 1982, s. 470.

¹²⁸ Przed zmierzeniem wielkości jajka.

¹²⁹ Mając na względzie wielkość jajka powodującą nieczystość rytualną.

¹³⁰ Bez naciskania.

¹³¹ Przed zmierzeniem wielkości jajka.

¹³² Mięso cielęcina zwykle powiększa się w czasie gotowania.

¹³³ Mięso starego zwierzęcia zwykle maleje w czasie gotowania.

¹³⁴ Jeśli jest wielkość jajka po ugotowaniu, to przekazuje nieczystość, por. Toh 3,4.

¹³⁵ W tekście oryginalnym l. poj. *kisut*. Por. Kil 3,4; Maas 1,5; Jastrow, 1982, s. 1429.

¹³⁶ Hebr. *acic*, por. Jastrow, 1982, s. 1102.

¹³⁷ W tym glinianym naczyniu bez otworu na spodzie. Tego rodzaju warzywa uważa się za ‘oderwane od gleby’ i jako takie podatne na nieczystość rytualną.

¹³⁸ Jeśli ogórki wyrosły poza naczynie i tam się wysiały.

¹³⁹ Skoro dotyczą gleby, to wszystkie uznaje się za czyste.

¹⁴⁰ W tekście oryginalnym *tehora* – dosł. ‘czysta’, co odnosi się do liczby pojedynczej i rodzaju żeńskiego rzeczownika *kisut*.

¹⁴¹ W tekście oryginalnym: *Ma tiwah?* – dosł. ‘Co stanowi jej (rodzaj żeński rzeczownika *kisut*) właściwość?, ale też ‘cechę’, ‘charakter’, ‘przymiot’.

że nie są podatne na nieczystość¹⁴²? Raczej nieczyste pozostają w nieczystości¹⁴³, a czyste można spożyć¹⁴⁴ (2,9).

Jedynie rośliny wyrwane z ziemi są podatne na nieczystość rytualną (o czym poucza traktat *Machsirin*), gdy mają kontakt z wodą, jeśli woda nie ma kontaktu z ziemią (nie jest to woda z cysterny, dołu lub grotu). Ta miszna poucza, że niektóre naczynia uważa się za połączone z ziemią i woda w nich nie powoduje podatności na nieczystość artykułów żywnościowych ani produkty, które zawierają te naczynia, nie powodują podatności na nieczystość rytualną:

„Naczynie z łąjna¹⁴⁵ i naczynie ziemi¹⁴⁶, przez które mogą wyjść korzenie¹⁴⁷, nie powodują podatności nasion na nieczystość¹⁴⁸. Przedziurawione naczynie nie powoduje podatności nasion na nieczystość¹⁴⁹. [Naczynie], które nie jest przedziurawione, powoduje podatność nasion na nieczystość¹⁵⁰. Jaka powinna być wielkość dziury?¹⁵¹ [Taka], żeby mógł wyjść przez nią mały korzeń. Jeśli ktoś napelnia [naczynie]¹⁵² ziemią aż po brzeg, wtedy jest jak¹⁵³ deska, która nie ma krawędzi¹⁵⁴ (2,10).

5. Przygotowanie i intencja (3,1-9)

Produkty żywnościowe nie są podatne na nieczystość rytualną, zanim nie zetkną się z jednym z siedmiu rodzajów płynów: wodą, rosą, oliwą, winem, mlekiem, krwią i miodem pszczelim (por. *Machs* 6,4), które to prawo wydedukowano na podstawie Kpł 11,34-38. Artykuły rolne, które nie stanowią typowych produktów spożywczych dla ludzi, mogą być podatne na nieczystość rytualną tylko wówczas, gdy zostały przeznaczone do spożycia przez ludzi. Pierwsze lekcje trzeciego rozdziału zajmują się produktami żywnościowymi

¹⁴² Że są czyste (*litaher*).

¹⁴³ Zdaniem rabiego Szimona ta część ogórków, które znajdują się w naczyniu, nie zmienia swojego charakteru i nadal pozostają podatne na nieczystość, por. Ter 9,7.

¹⁴⁴ Te, które dotyczą gleby, można spożyć, gdyż są czyste. Halacha nie podziela jednak opinii rabiego Szimona.

¹⁴⁵ Na przykład krowiego.

¹⁴⁶ Naczynie z gliny, które nie było wypalone.

¹⁴⁷ Korzenie roślin w nich posadzonych mogą przedziurawić dno naczynia. Takie naczynie, które nie miało dziury w dnie, uważa się, jakby było przedziurawione.

¹⁴⁸ Takie naczynia nie powodują podatności na nieczystość rytualną roślin w nich rosnących, ponieważ uważa się je za połączone z ziemią. Również woda z deszczu w tego rodzaju naczyniach nie powoduje podatności na nieczystość produktów znajdujących się w nich, ponieważ wodę razem z nimi uznaje się za połączoną z ziemią.

¹⁴⁹ Nasiona rosnące w przedziurawionym naczyniu postrzegane są jak złęczone z ziemią, a jedynie rośliny wyrwane uważa się za podatne na nieczystość rytualną. Także wodę w przedziurawionych naczyniach uznaje się za złączoną z ziemią, stąd też nawet produkty żywnościowe znajdujące się w nich, które zostały wyrwane z ziemi, nie są podatne na nieczystość.

¹⁵⁰ Ponieważ zarówno rośliny, które w nich rosną, jak i wodę w nich uważa się za odłączone od ziemi.

¹⁵¹ Żeby uznać naczynie za przedziurawione.

¹⁵² Naczynie, które nie było przedziurawione.

¹⁵³ Gliniane.

¹⁵⁴ Nie ma więc wewnętrznej przestrzeni, dlatego nie jest podatna na nieczystość, por. Kel 2,3.

w kontekście ich podatności na nieczystość rytualną oraz konieczności przeznaczenia ich do spożycia przez ludzi:

„Niektóre [produkty żywnościowe]¹⁵⁵ wymagają uczynienia ich podatnymi na nieczystość¹⁵⁶, ale nie wymagają zamiaru [ich spożycia]¹⁵⁷, inne wymagają zamiaru spożycia¹⁵⁸ i uczynienia ich podatnymi na nieczystość¹⁵⁹, [jeszcze inne tylko] zamiaru¹⁶⁰, ale nie [wymagają] uczynienia ich podatnymi na nieczystość, a [jeszcze inne nie wymagają] ani uczynienia ich podatnymi na nieczystość, ani [nie wymagają] zamiaru¹⁶¹. Wszelkie produkty żywnościowe właściwe dla ludzi¹⁶² wymagają uczynienia ich podatnymi na nieczystość, ale nie wymagają zamiaru¹⁶³” (3,1).

6. Co uważa się za jedzenie?

To zagadnienie omawia Machsz 3,4-8. Poniższa lekcja zajmuje się jadalnymi produktami, które nie są podatne na nieczystość rytualną:

„Skoro tylko koper przekazał swój aromat garnkowi¹⁶⁴, nie podlega prawu *terumy*¹⁶⁵ i nie przekazuje nieczystości pożywienia¹⁶⁶. Kielki jarzębu¹⁶⁷, rzeżuchy¹⁶⁸ i liście dzikiej cebuli¹⁶⁹ nie przekazują nieczystości pożywienia, zanim nie staną się słodkie. Rabi Szimon¹⁷⁰ mówi: Także [liście] kolokwinty¹⁷¹”.

¹⁵⁵ Żeby mogły zaciągnąć nieczystość rytualną.

¹⁵⁶ Przez kontakt z wymienionymi wyżej płynami.

¹⁵⁷ Jeśli raz stały się podatne na nieczystość, to nie wymagają zamiaru przeznaczenia ich do spożycia przez ludzi.

¹⁵⁸ Inaczej nie mogłyby być podatne na nieczystość.

¹⁵⁹ To zagadnienie wyjaśnia następna lekcja.

¹⁶⁰ Przeznaczenia ich do spożycia przez ludzi.

¹⁶¹ Jw. To zagadnienie wyjaśnia Uke 3,3.

¹⁶² Które służą za pożywienie ludziom, nawet tylko obcym, jak *orla* czy *kilajim*.

¹⁶³ Przeznaczenia ich do spożycia przez ludzi. Nawet jeśli same spadły i nikt nie miał zamiaru ich spożyć, skoro tylko stały się podatne na nieczystość rytualną, mogą się nią skałać.

¹⁶⁴ Koper był gotowany w garnku, aż utracił swój aromat. Wówczas nie uważa się go za pożywienie.

¹⁶⁵ Danina z pierwocin dla kapłanów, wynosząca zwykle jedną pięćdziesiątą produktu. W tym przypadku mogli ją spożywać nie-kapłani bez obawy o poniesienie kary.

¹⁶⁶ Skoro nie stanowi już pożywienia.

¹⁶⁷ Miękkie, zielone kielki jarzębu marynowane w winie, occie winnym lub w słonej wodzie.

¹⁶⁸ Hebr. *adal* zapisywane przez *ajin*. Jastrow, 1982, s. 16 i 1044 podaje także zapis przy użyciu spółgłoski *alef* i tłumaczy jako ‘rzeżucha ogrodowa’, ale też ‘cząber ogrodowy’. Por. także Tosefta, Szewi 5,11; TJ Szewi 7,37.

¹⁶⁹ Hebr. *luf* lub *lof*, Jastrow, 1982, s. 700 wyjaśnia jako rodzaj cebuli, roślinę podobną do kolokazji z jadalnymi liśćmi i korzeniem klasyfikowaną razem z cebulą i czosnkiem, por. Pea 6,10; Szewi 5,2-4. Według komentarzy oprócz liści jadalny był także korzeń, jednak w celu zneutralizowania gorzkiego smaku spożywano marynowane w winie, occie winnym lub słonej wodzie.

¹⁷⁰ Halacha nie podziela opinii rabiego Szimona.

¹⁷¹ Hebr. *pakuot*, l.poj. *pakua* Jastrow, 1982, s. 1208 tłumaczy jako ‘kolokwinta’ lub ‘tykwa’, por. Szab 2,2; 2Krl 4,39.

7. Pasieka

Tematyką pasieki zajmują się lekcje 3,10-11. W poniżej cytowanej misznie, która wystąpiła już w niemal identycznej formie w Szewi 10,7 rozważa się przypadek ula, który stoi na ziemi, ale nie jest na stałe do niej przytwierdzony. Mędrcy nie zgadzają się z rabim Eliezerem w sprawie przyjmowania przez ul nieczystości i ponoszenia kary za podbieranie z niego miodu szabat:

„Ul pszczeli¹⁷² – rabi Eliezer mówi: Jest przecież jak ziemia¹⁷³ i [może służyć jako zabezpieczenie, gdy] pisze się *prozbul*¹⁷⁴. Nie przyjmuje nieczystości¹⁷⁵ w swoim miejscu¹⁷⁶, a kto podbiera¹⁷⁷ z niego miód w szabat, winien jest grzechu¹⁷⁸. Mędrcy zaś mówią: Nie jest jak ziemia¹⁷⁹ i nie [służy jako zabezpieczenie, gdy] pisze się *prozbul*¹⁸⁰. Przyjmuje nieczystość¹⁸¹ w swoim miejscu¹⁸², a kto pobiera z niego miód w szabat, nie ponosi winy¹⁸³”.

Uważa się, że plastry miodu są w stanie stałym, a miód w stanie płynnym (Machs 6,4). Prawo dotyczące nieczystości rytualnej pokarmów surowiej traktuje płyny niż produkty stałe, stąd też próby ustalenia w tej misznie dokładnego momentu, kiedy mamy do czynienia z ciekłym miodem. Różnią się w tym względzie opinie Szammaitów i Hillelitów:

„Od kiedy plastry miodu stają się podatne na nieczystość rytualną jako płyn?¹⁸⁴ Szkoła Szammaja mówi: Odkąd się wykurzy¹⁸⁵. Szkoła Hillela zaś mówi: Odkąd się odkroi¹⁸⁶”.

¹⁷² W tekście oryginalnym *kaweret deworim*.

¹⁷³ Zdaniem rabiego Eliezera ul należy traktować jak nieruchomość i można go nabyć za pieniądze, na mocy dokumentu lub przez zasiedzenie (*chazaka*).

¹⁷⁴ Hebr. *prozbul* lub *prozbol* oznacza deklarację sądową wierzyciela podpisaną przez świadków o uchyleniu ustalonych w Torze warunków roku szabatowego i spłacenia długu po tym roku, por. Pwt 15,2; Szewi 10,4-6. Zdaniem rabiego Eliezera wierzyciel może napisać *prozbul* wskazując ul jako zabezpieczenie długu, nawet jeśli dłużnik nie ma ziemi, co zwykle stanowi warunek konieczny w sprawie *prozbulu*.

¹⁷⁵ Jak ziemia, nie przyjmuje nieczystości.

¹⁷⁶ Jeśli ul zostałby przeniesiony na inne miejsce, to należy traktować go jak sprzęt lub naczynie (*keli*), które jest podatne na nieczystość rytualną zgodnie z prawem rabinicznym.

¹⁷⁷ Według komentarzy rabi Eliezer nawiązuje tu do 1Sm 14,27, gdzie Jonatan ponosi winę za spożycie leśnego miodu przed zakończeniem bitwy. Tak też ma być ukarany ten, kto weźmie trochę miodu z ula w szabat.

¹⁷⁸ Hebr. *chatat* – dosł. ‘grzech’, który to wyraz pomija Szewi 10,7. Mowa tu o złożeniu ofiary prześlągalnej za grzech.

¹⁷⁹ Ul traktuje się jak naczynie (*keli*), które nie stanowi nieruchomości, por. Ohol 9,13.

¹⁸⁰ *Prozbul* sporządza się tylko dla nieruchomości.

¹⁸¹ Jak każde inne naczynie.

¹⁸² Nawet na swym stałym miejscu.

¹⁸³ Ponieważ nie bierze miodu z czegoś, co jest na stałe przytwierdzone do ziemi. Prawo rabiniczne zabrania jednak podbierania miodu z ula w szabat, por. Szab 95a. Halacha podziela opinię Mędrców.

¹⁸⁴ Zdaniem Mędrców wszystkie płyny zanieczyszczają w pierwszym stopniu nieczystości (*riszon letum'a*), por. Par 8,7. Stopnie nieczystości wyjaśniono w komentarzu do Pes 1,6, por. Marcinkowski, 2014, s. 97-98, przyp. 23.

¹⁸⁵ Odkąd się wykurzy pszczoły z ula. Według innych komentarzy: odkąd rozgrzeje się plastry, żeby wyciekl z nich miód. Odnosi się to do rdzenia hebrajskiego *nun-chet-resz*, pojawiającego się w Jr 6,29, gdzie mówi się o rozgrzanym przez miech kowalski ołowiu.

¹⁸⁶ Zdaniem Hillelitów: Odkąd odkroi się plastry, żeby wydobyć z nich miód.

Podsumowanie

Warto w podsumowaniu przypomnieć najważniejsze pojęcia, charakterystyczne dla traktatu *Ukcin*, czyli ‘ogonek’ (*jad*) i ‘osłona’ (*szomer*). Pierwszy termin oznacza część rośliny, która służy do trzymania owocu, np. ogonek winogrona, daktyli, szypułki fig, czy kawałki owoców granatu. Ta część staje się elementem halachicznie związanym z owocem, może przenosić nieczystość i ją przyjmować. Podobnie ‘osłona’, inaczej ‘ochrona’ owocu, czyli element chroniący owoc, np. skórka, łupina.

Wśród głównych zagadnień, którymi zajmuje się traktat *Ukcin*, należy wymienić:

1. Kiedy ogonek, łodyga lub liść staje się „przedłużeniem” owocu?
Analizie podlegają różne części roślin w kontekście przekazywania rytualnej nieczystości płodom rolnym lub odwrotnie. Pytania, które nurtowały twórców Miszny, to m.in.: Czy ogonek jabłka „należy” do owocu w sensie halachicznym? Kiedy liść służy jako ogonek (*jad*), przez który może się przenosić nieczystość? Kiedy części rośliny są traktowane jako jej integralne elementy, a kiedy nie?
2. Status czystości produktów rolnych po ich przetworzeniu.
Traktat *Ukcin* omawia status rośliny po jej przetworzeniu. Czy po suszeniu, siekaniu, odrywaniu części rośliny, powstały w ten sposób produkt roślinny podlega nadal regułom dotyczącym nieczystości?
3. Podatność na nieczystość rytualną.
Traktat analizuje, co sprawia, że owoc czy szerzej produkt rolny może w ogóle przyjąć nieczystość. Może to dotyczyć sytuacji, gdy został zwilżony jednym z siedmiu rodzajów płynów: wodą, rosą, oliwą, winem, mlekiem, krwią lub miodem pszczelim, co według halachy „przygotowuje” do potencjalnego zanieczyszczenia, powoduje podatność na nieczystość rytualną.
4. Relacja między elementami roślin w kontekście traktowania ich jako całości lub osobno.
Czasami liść lub ogonek liczą się „jak owoc”, innym razem nie, co ma istotne znaczenie w prawie dotyczącym podatności produktów na nieczystość rytualną.

Warto na koniec przypomnieć zawarte w tytule artykułu pytanie donoszące się do traktatu *Ukcin*: Czy da się zrozumieć to, co wydaje się niezrozumiałe? Jeśli w jakiś sposób zagadnienia podejmowane w traktacie *Ukcin* stały się bardziej zrozumiałe, to artykuł osiągnął swój cel.

Literatura:

- Albeck, Ch. 2008. ששה סדרי משנה, Jerusalem: The Bialik Institute Jerusalem and Dvir Publishing House.
- Cohen, Sh., Goldenberg, R., Lapin H. (red.) 2022. *The Oxford Annotated Mishnah. A New Translation of the Mishnah. With Introductions and Notes*, Oxford: Oxford University Press.
- Danby, H. 2016. *The Mishnah. Translated from the Hebrew with Introduction and Explanatory notes*, Peabody, Massachusetts: Hendrickson Publishers Marketing, LLC.
- Even-Shoshan, A. 1984. המלון העברי המרכז, Jerusalem: "Kiryat-Sefer"
- Jastrow, M. 1982. *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*, New York: The Judaica Press.
- Kehati, P. 1996. vol. 5, *The Mishnah. A New Translation With a Commentary, SederTohorot*, Jerusalem: Maor Wallach Press.
- Kehati, P. 2003. משניות מבוארות, Jerusalem: Dfus Chemed.
- Marcinkowski, R. (red.) 2013. *Miszna: Zeraim (Nasiona)*, Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Marcinkowski, R. (red.) 2014. *Miszna: Moed (Święto)*, Warszawa: Wydawnictwo DiG.

Program komputerowy:

Hebrew Master Collection (Accordance 14).